

tussen **Duin & Dijk**

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 2 4 ● 2003

Martijn Oud

● Alle foto's: Martijn Oud.

Unieke padd

● Grote parasolzwammen (*Macrolepotia procera*).

In Alkmaar en Bergen zijn unieke paddestoelenlanen te vinden. Uniek in Nederland niet alleen vanwege de soortenrijkdom en -samenstelling maar ook vanwege diverse zeldzame soorten die we hier kunnen aantreffen. Nog meer bijzonder is misschien wel de locatie zo midden in de stad met zoveel paddestoelenrijkdom!

De definitie van het begrip paddestoelenlanen is niet strak omljnd, maar wordt gebruikt voor lanen die opvallen door hun bijzondere paddestoelenflora. Hoe dat komt is nog nauwelijks onderzocht, laat staan dat bekend is hoe dergelijke lanen ontstaan. De meeste paddestoelenlanen in Nederland zijn oude lanen; van sommige is al zeer lang bekend dat er bijzondere paddestoelen voorkomen.

In dit artikel wordt aandacht besteed aan drie lanen in Noord-Holland, die alle drie buiten het duingebied gelegen zijn. Twee hiervan zijn heel oud, namelijk de Wilhelminalaan in Alkmaar en de Mosselenbuurt in Bergen. Het zijn allebei beukenlanen. De derde, de Landweg in Bergen, is relatief jong. Daar begint zich onder jonge zomereiken een bijzondere paddestoelenflora te ontwikkelen.

Mycorrhiza-vormers

Opvallend is dat veel zeldzame soorten van een paddestoelenlaan behoren tot de mycorrhizavormers. Een mycorrhizavormer leeft samen met wortels van houtige gewassen zonder hieraan schade toe te brengen. Het is zelfs gunstig voor de vitaliteit van bomen. De mycorrhiza-vormende paddestoelen zijn de afgelopen 50 jaar in aantal en voorkomen afgenomen. Velen zijn daardoor op de rode lijst geraakt! In dit verband is de betekenis van een paddestoelenlaan cruciaal voor een groot aantal bedreigde soorten!

De soorten in de Wilhelminalaan in Alkmaar

Toen ik me vier jaar geleden aanmeldde als lid van de Nederlandse Mycologische Vereniging, was het

estoelenlanen

droog en warm weer, en ogenschijnlijk een zeer ongunstig moment om naar paddestoelen te zoeken. In het verleden had ik 's zomers wel eens paddestoelen zien staan in de Wilhelminalaan in Alkmaar, dus besloot ik daar maar eens m'n geluk te beproeven. Het bleek een gouden greep. Vooral vele soorten boleten stonden er midden in Alkmaar en dat al half augustus!

Pal voor de ingang van het Medisch Centrum Alkmaar vond ik prachtige exemplaren van de zeldzame wortelende boleet (*Boletus radicans*). De wortelende boleet heeft een grauwbrown hoed, geelachtige buisjes en poriën die bij druk blauw verkleuren en een vuilgele, min of meer wortelende steel met een fijne, geelbruin netvormige structuur. De soort lijkt op de satansboleet, maar heeft geen spoortje rood! In Noord-Holland is de Wilhelminalaan de enige plaats waar deze soort voorkomt! Vanaf 1980 is de soort in heel Nederland slechts in 10 kilometerhokken waargenomen, vrijwel allemaal in het Rivierendistrict. In Europa is het een niet algemene soort met een zuidelijke verspreiding, die naar het noorden toe steeds zeldzamer wordt. In Nederland is het een Rode Lijst-soort die als kwetsbaar te boek staat.

Andere Rode Lijst-soorten die werden aangetroffen, zijn de netstelige heksenboleet (*Boletus luridus*), de zonnerussula (*Russula solaris*), de tweekleurige russula (*Russula veternosa*), de gelaarsde gordijnzwam (*Cortinarius torvus*) en de wortelende gordijnzwam (*Cortinarius rigens*). Voorts staat er soms massaal het vroeg eekhoorn-tjesbrood (*Boletus reticulatus*) en is de rode boleet (*Boletus rubellus*

● Violetbruine gordijnzwam (*Cortinarius balteatocumalitis*) landweg Bergen (NH).

● Paarsrandgordijnzwam (*Cortinarius balteatus*) Mosselenbuurt Bergen (NH).

sensu lato) er aangetroffen met 5 exemplaren. In totaal zijn er de afgelopen vier jaar 74 soorten aangetroffen waarvan acht soorten boleten, 11 soorten russula's en drie soorten ridderzwammen. Vreemd is ook het voorkomen van de groene knolamaniet (*Amanita phalloides*) onder beuken, terwijl die soort in de eikenbosjes in de duinen algemeen is! Tabel 1 geeft het voorkomen en de status weer

van de verschillende bijzondere soorten. De vraag is natuurlijk, waarom er op een locatie zoals de Wilhelminalaan, die ogenschijnlijk alles tegen heeft, zo'n interessante mycoflora voorkomt? De laan oogt als een grote parkeerplaats en op de geasfalteerde weg komt op werkdagen 8 keer per uur een stadsbus langs. De verklaring ligt in het feit dat door de stadsbussen de bladeren ➤

Tabel 1 Het voorkomen van verschillende bijzondere soorten paddestoelen in de Wilhelminalaan, Mosselenbuurt en Landweg (x = vastgesteld). De codes zzz = zeer zeldzaam, zz = zeldzaam, vz = vrij zeldzaam staan voor de status van de soort in het district West-Nederland zoals opgenomen in het Overzicht van de paddestoelen in nederland (Arnolds et al 1999).

Soortnaam			Rode Lijst	Wilhelminalaan	Mosselbuurt	Landweg
<i>Boletus luridus</i>	vz	Netstelige heksenboleet	kwetsbaar	x		x
<i>Boletus radicans</i>	zzz	Wortelende boleet	kwetsbaar	x		x
<i>Conocybe subovalis</i>	zz	Dikvoetbreeksteeltje		x		
<i>Cortinarius balteatocumatilis</i>	zzz	Violetbruine gordijnzwam	gevoelig			x
<i>Cortinarius balteatus</i>	zzz	Paarsrandgordijnzwam	gevoelig		x	
<i>Cortinarius hinnuleus</i>	zz	Muffe gordijnzwam	sterk bedreigd			x
<i>Cortinarius purpurascens</i>	zz	Purperen gordijnzwam	gevoelig			x
<i>Cortinarius torvus</i>	zz	Gelaarsde gordijnzwam	sterk bedreigd	x		
<i>Entoloma eulividium</i>	zz	Giftige satijnzwam	gevoelig			x
<i>Entoloma turbidum</i>	vz	Zilversteelsatijnzwam	kwetsbaar			x
<i>Entoloma undatum</i>	vz	Geribbelde satijnzwam	kwetsbaar	x		
<i>Hemimycena delectabilis</i>	vz	Witte stinkmycena		x		
<i>Inocybe splendens</i>	zz	Aarddrager	kwetsbaar		x	
<i>Lactarius vellereus</i>	zz	Schaapje	kwetsbaar		x	
<i>Phellinus robustus</i>	vz	Eikevuurzwam	kwetsbaar	x		
<i>Pholiota populnea</i>	vz	Wollige bundelzwam		x		
<i>Psathyrella lutensis</i>	zz	Satijnsteelfranjehoed		x		x
<i>Russula decipiens</i>	zz	Roze geelplaatrussula		x		
<i>Russula risigallina</i>	vz	Abrikozenrussula	kwetsbaar			x
<i>Russula solaris</i>	vz	Zonnerussula	kwetsbaar	x		
<i>Russula veternosa</i>	zz	Tweekleurige russula	sterk bedreigd	x		x
<i>Russula virescens</i>	zz	Ruwe russula	sterk bedreigd	x		
<i>Tricholoma argyraceum</i>	zz	Zilveren ridderzwam		x		
<i>Tricholoma sulphureum</i>		Narcisridderzwam	kwetsbaar			x
<i>Tricholoma ustale</i>	vz	Beukeridderzwam		x		

● Vroeg eekhoortjesbrood (*Boletus reticulans*) langs de Wilhelminalaan in Alkmaar.

● Panteramanieten (*Amanita pantherina*) Wilhelminalaan Alkmaar.

van de wat hoger gelegen berm afgezogen worden en er een kale bladerloze berm vrijkomt die gunstig is voor micorrhizavormende paddestoelen (Arnolds et al 2002). Samen met de wind wordt op die manier natuurlijke vermessing tegengegaan en blijft de berm schraal en lemig. De Wilhelminalaan ligt op een oude kalkarme zandrug, evenals het Heilooërbos, maar heeft aan de oostkant een breed schelpenpad, dat twee jaar geleden is voorzien van een nieuwe laag schelpen. Dat is voor een aantal kalkminnende soorten zoals de wortelende boleet voordelig, omdat

de laan daardoor minder gevoelig is voor verzuring.

Maar in deze druk bezochte laan zijn er ook bedreigingen voor de paddestoelen. De grote boleten schijnen de voetbalsupporters van het dichtbijgelegen AZ-stadion erg aan te trekken, want na een wedstrijd lagen ze vaak vertrapt en in stukken op de parkeerplaats! En tal van andere menselijke activiteiten, zoals het plukken van paddestoelen en het vernielen van de bermen vormen een gevaar. Maar het grootste gevaar bestaat uit de langzame toename van de klimop, die ieder jaar meer vierkante meters

● Geschubde inktzwam (*Coprinus comatus*)

bodem verovert op de paddestoelen. Door de bovenliggende vegetatie wordt de vruchtvorming van paddestoelen geremd en zelfs onmogelijk gemaakt.

De Mosselenbuurt te Bergen

Ook hier is sprake van een oude beukenlaan, gelegen in Bergen tussen de Eeuwige Laan en de Voert in Bergen. We vinden hier ook een klompvoet, namelijk de paarsrandgordijnzwam (*Cortinarius balteatus*). Een soort waarvan men aannam dat hij in Nederland was uitgestorven (Rode Lijst 1989), maar die recent weer werd teruggevonden en elk jaar te bewonderen is. De soort, die vlak langs de wegrand staat, schijnt een voorkeur te hebben voor enigszins voedselrijke grond. De aantallen vruchtlichamen variëren sterk van jaar tot jaar. Ook is deze laan de enige plaats boven het Noordzeekanaal waar het schaapje is te vinden (*Lactarius vellereus*). Het is een melkzwam die wit tot crèmekleurig is en waarvan de hoedhuid onder de loupe een wollige structuur vertoont. Deze soort was vroeger algemeen, maar is nu ook landelijk vrij zeldzaam geworden.

Op de Rode Lijst staat de soort als kwetsbaar vermeld.

Eigenaardig is hier het voorkomen van een reusachtige houtzwam namelijk de eikenvuurzwam (*Phellinus robustus*) op een wel heel eigenaardig substraat, namelijk een oude beuk! Deze op de Rode Lijst kwetsbaar genoemde soort is een necrotrofe parasiet, dat wil zeggen dat de soort ook nog stand houdt na de dood van zijn gastheer. Andere Rode Lijst soorten zijn hier de gelaarsde gordijnzwam (*Cortinarius torvus*) die ook in de Wilhelminalaan en de duinen voorkomt, de zonnerussula (*Russula solaris*), de tweekleurige russula (*Russula veternosa*). Langs de laan zijn tot nu toe al 35 soorten waargenomen. Opvallend is het voorkomen van de vliegenzwam (*Amanita muscaria*) onder de beuken en het grote aantal roze geelplaatrussula's (*Russula decipiens*), een soort die wel niet op de Rode Lijst staat, maar toch vrij zeldzaam tot zeer zeldzaam is.

Jammer genoeg wordt de groeiplaats van de paarsrandgordijnzwam bedreigd, doordat ter hoogte van de Nagtegalenlaan elk jaar tuinafval gestort wordt vlak naast deze soort!

De Landweg in Bergen

Deze paddestoelenlaan waarlangs de drukke verkeersweg van Bergen naar Schoorl loopt, is omzoomd met relatief jonge zomereiken. De laan komt met een flauwe bocht uit op de binnenduinrand en grenst aan de hoogste duinen van ons land, de Schoorlse Nok.

Hierdoor komt blijkbaar wat schoon kwelwater in de ondergrond, wat de reden kan zijn van het feit dat er zulke kwetsbare paddestoelensoorten worden aangetroffen. In het noordwestelijke deel bestaat de ondergrond uit zand maar naar het zuidoosten toe wordt de ondergrond kleiiger, wat blijkt uit de kleiminnende soorten die hier worden aangetroffen. Hier is de uiterst zeldzame violetbruine gordijnzwam (*Cortinarius balteatocumatilis*) gevonden. Een soort die ook tot de klompvoeten behoort, de groep van grote spectaculaire gordijnzwammen met verdikte steelvoet. De soort is verder in Nederland alleen in Zwiggelte langs het Oranjekanaal aangetroffen. Niet ver van deze vondst werd zelfs nog een klompvoet gevonden, de purperen gordijnzwam (*Cortinarius purpurascens*) en zelfs in flink aantal! Beide staan als kwetsbaar op de Rode Lijst. ➤

● Wortelende boleten (*Boletus radicans*) langs de Wilhelminalaan in Alkmaar vlak voor de ingang van het MCA.

Andere Rode Lijst-soorten die hier werden aangetroffen zijn de netstelige heksenboleet (*Boletus luridus*), de zilversteelsatijnzwam (*Entoloma turbidum*), de geribbelde satijnzwam (*Entoloma undatum*), de abrikozenrussula (*Russula risigallina*) en de tweekleurige russula (*Russula veternosa*). Voorts komt ook hier elk jaar de rode boleet (*Boletus rubellus sensu lato*) voor. In totaal zijn hier tot nu toe

67 soorten aangetroffen. Dat kunnen er nog meer worden want de laan is nog niet volledig onderzocht! De zeldzame violetbruine gordijnzwam wordt nu bedreigd, doordat bezoekers van de net gestarte huisartsenpraktijk hun auto's vaak op de groeiplaats parkeren.

De paddestoelenlanen in Bergen en Alkmaar zijn uniek voor Noord-Holland, ja voor heel Nederland.

Er zijn zelfs soorten aangetroffen die in Nederland alleen hier te zien zijn. Alleen met grote zorg en voorzichtigheid zijn deze lanen te behouden. Met name de ontwikkeling van de klimop op de Wilhelminalaan is een grote bedreiging. De gemeente kan hier in het beheer een belangrijke rol spelen. Ik hoop dat dit artikel een bijdrage zal leveren aan de bescherming van de paddestoelenlanen. Meer informatie over paddestoelen en het beheer is te vinden op <http://www-mlf.sci.kun.nl/nmv/> de site van Nederlandse Mycologische Vereniging.

Martijn Oud
Borinagestraat 19
1827DX Alkmaar
Tel:072-5618480
E-mail: mnaj.oud@chello.nl

Het ministerie van LNV heeft een Rode Lijst (1996) gepubliceerd. De lijst kent vier hoofdcategorieën: verdwenen soorten en bedreigde soorten (die gezamenlijk de Rode Lijst vormen), soorten die thans niet bedreigd zijn en soorten waarvoor niet voldoende kennis voorhanden is. Binnen de hoofdcategorie bedreigde soorten worden vier subcategorieën onderscheiden: sterk bedreigd, bedreigd, kwetsbaar en gevoelig. Voor de opstelling van de Rode Lijst van paddestoelen, de vijfde officiële Rode Lijst, zijn van de 3502 soorten paddestoelen die in Nederland zijn aangetroffen, 2475 in beschouwing genomen voor de Rode Lijst. De overige soorten worden als niet inheems beschouwd (22 soorten) of bestaan uit soorten waarvan onvoldoende gegevens over het vóórkomen in ons land beschikbaar zijn (1005 soorten). Van de 1655 soorten van de Rode Lijst zijn er 202 deze eeuw verdwenen (o.a. blozende stekelzwam, spatelzwam en roze slijmkop). Verder zijn 352 soorten ernstig bedreigd (o.a. armbandgordijnzwam, geschubde stekelzwam, grijze vorkplaat, purperbruine aardtong), zijn 289 soorten bedreigd (o.a. beekmijtertje, indigoboleet, prachtamaniet, heideknotszwam) en 283 soorten kwetsbaar (o.a. hanekam, kleibosrussula, kabouterwasplaat, forse aardster). Daarnaast worden 628 soorten als gevoelig beschouwd (o.a. kersrode boleet, reuzenkluiszwam, blauwe korstzwam, bloemaardster). Inmiddels is het aantal in Nederland aangetroffen soorten paddestoelen de 4200 al gepasseerd (Mededeling Coolia 2002).

Literatuur

- ARNOLDS E., TH. W. KUYPER, M.E. NOORDELOOS. 1999. Overzicht van de paddestoelen in Nederland Litho en druk: Krips Repro.
- NMV Verspreidingsatlas agaricales. 2000. Druk: Krips Repro
- NAUTA M.M. & ELSE C. VELLINGA. 1995. Atlas van Nederlandse paddestoelen
- COOLIA, Contactblad van de Nederlandse Mycologische Vereniging

tussen **Duin & Dijk**

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 3

1 ● 2004

Tabel 1 Het voorkomen van verschillende bijzondere soorten paddestoelen in de Wilhelminalaan, Mosselenbuurt en Landweg (x = vastgesteld). De codes zzz = zeer zeldzaam, zz = zeldzaam, vz = vrij zeldzaam staan voor de status van de soort in het district West-Nederland zoals opgenomen in het Overzicht van de paddestoelen in Nederland (Arnolds et al 1999).

Soortnaam		Rode Lijst	Wilhelminalaan	Mosselbuurt	Landweg
Boletus luridus	vz	Netstelige heksenboleet	kwetsbaar	x	x
Boletus radicans	zzz	Wortelende boleet	kwetsbaar	x	
Conocybe subovalis	zz	Dikvoetbreeksteeltje	x		
Cortinarius balteatocumatilis	zzz	Violetbruine gordijnzwam	gevoelig		x
Cortinarius balteatus	zzz	Paarsrandgordijnzwam	gevoelig	x	
Cortinarius hinnuleus	zz	Muffe gordijnzwam	sterk bedreigd		x
Cortinarius purpurascens	zz	Purperen gordijnzwam	gevoelig		x
Cortinarius rigens	zz	Wortelende gordijnzwam	gevoelig	x	
Cortinarius torvus	zz	Gelaarsde gordijnzwam	sterk bedreigd	x	
Entoloma eulividium	zz	Giftige satijnzwam	gevoelig		x
Entoloma turbidum	vz	Zilversteelsatijnzwam	kwetsbaar		x
Entoloma undatum	vz	Geribbelde satijnzwam	kwetsbaar		x
Hemimycena delectabilis	vz	Witte stinkmycena	x		
Inocybe splendens	zz	Aarddrager	kwetsbaar	x	
Lactarius vellereus	zz	Schaapje	kwetsbaar	x	
Phellinus robustus	vz	Eikevuurzwam	kwetsbaar	x	
Pholiota populnea	vz	Wollige bundelzwam	x		
Psathyrella lutensis	zz	Satijnsteelfranjehoed	x		x
Russula decipiens	zz	Roze geelplaatrussula	x		
Russula risigallina	vz	Abrikozenrussula	kwetsbaar		x
Russula solaris	vz	Zonnerussula	kwetsbaar	x	
Russula veternosa	zz	Tweekleurige russula	sterk bedreigd	x	x
Russula virescens	zz	Ruwe russula	sterk bedreigd	x	
Tricholoma argyraceum	zz	Zilveren ridderzwam	x		
Tricholoma sulphureum		Narcisridderzwam	kwetsbaar		x
Tricholoma ustale	vz	Beukeridderzwam	x		

In de tabel bij het artikel van Martijn Oud over de Unieke Paddestoelenlanen in Alkmaar en Bergen (D&D nr. 4) zijn een aantal fouten geslopen. Hierbij de juiste versie, de gecorrigeerde regels zijn donkerder.

Boerensloten' van de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland. Met het onderzoek wil de Natuurvereniging antwoord krijgen op een aantal vragen. Welke vissen zijn er te vinden in boerensloten? Waar komen ze voor en waar juist niet? En waarom? De agrariërs willen weten welke maatregelen zij kunnen nemen om de leefomstandigheden voor vissen te verbeteren. Op sommige bedrijven zijn grote hoeveelheden en diverse soorten vis gevangen. De vissen bevonden zich voornamelijk in diep water met voldoende oevervegetatie. De bittervoorn is een soort die we gelukkig op elk bedrijf gezien hebben. In de polder Katwoude vonden we, net als in Broek in Waterland, de kleine modderkruiper. Dat is bijzonder. De sloten bevatten vier jaar geleden, voor de start van de experimenten en het gebruik van de baggerpomp, alleen bagger. Nu zijn

de sloten helder en prachtig op diepte. Waterleven in de vorm van planten, waterbeestjes en vissen, waaronder de kleine modderkruiper, is het resultaat. In één van de komende nummers van Tussem Duin & Dijk zal een artikel van Theo de Jong verschijnen met zijn bevindingen van dit onderzoek.

De Zilveren Maan vliegt door de Hekslootpolder

Leden van de Vereniging Behoud de Hekslootpolder hebben hun jarenlange inzet voor het groene gebied ten noorden van Haarlem beloofd gezien met de natuurprijs Zilveren Maan. Met broedende weidevogels als grutto, Kievit, tureluur, ganzen in alle soorten en maten, eenden van diverse pluimage, valken, zeldzame orchideeën, unieke graslandjes en vleermuizen is de Hekslootpolder een uniek gebiedje zo dicht tegen Haarlem aangeplakt.

En daar schuilt juist het gevaar, want het is een mirakel dat de Hekslootpolder nog steeds groen en leeg is. Opeenvolgende gemeentebesturen hebben door de jaren heen de polder al drie keer volgepland.

Met alle projecten die in of rond de Hekslootpolder zijn bedacht, kun je een middelgrote stad vullen. Maar het is er nooit van gekomen. De Vereniging slaagde er steeds in het gemeentebestuur op andere gedachten te brengen. En als dat niet lukte, werd de provincie op het goede spoor gezet om een foute beslissing van de gemeenteraad terug te draaien. Als u dit wonder-schone poldertje van dichtbij wilt zien, kan dat. De Vereniging Behoud de Hekslootpolder organiseert excursies. U kan ook zelf gaan kijken want er is een vogel-kijkhut en er zijn wandel- en fietsroutes aangelegd.